

which determines a person's ability to respond quickly and adequately to a changing situation, becomes particularly important for trade union leaders, since it is one of their professionally important qualities/

Key words: professional activities, professional self-fulfilment, external professional self-fulfilment, internal professional self-fulfilment.

УДК: 159.938

Войтович М.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ШКІЛЬНИХ ПСИХОЛОГІВ

Войтович М.В. Дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення шкільних психологів. У статті розглядаються результати психодіагностичного дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення шкільних психологів. Результати дослідження перевірялися за допомогою регресійного аналізу. Встановлено, що найвагомішими є наступні чинники: самоефективність, самоповага, шкала ціннісних орієнтацій та шкала поглядів на природу людини. Ці чинники впливають на професійне самоздійснення психологів системи середньої освіти, яке є одним із найважливіших форм їхнього життєвого самоздійснення, і характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу, розвитком їхніх здібностей, затребуваністю їхньої професійної кваліфікації, широким використанням їхнього професійного досвіду тощо. Дослідження чинників професійному самоздійсненню фахівців, і в їхньому числі – шкільних психологів, та сприяння професійному самоздійсненню фахівців можна розглядати як одну з найважливіших проблем сучасної вітчизняної психологічної науки.

Ключові слова: самоздійснення, професійне самоздійснення, чинники професійного самоздійснення, регресійний аналіз.

Войтович М.В. Исследование психологических факторов профессионального самоосуществления школьных психологов. В статье рассматриваются результаты психодиагностического исследования психологических факторов профессионального самоосуществления школьных психологов. Результаты исследования подверглись обработке при помощи регрессионного анализа. Установлено, что наиболее существенными оказались четыре фактора: самоэффективность, самоуважение, шкала ценностных ориентаций и шкала взглядов на природу человека. Эти факторы влияют на профессиональное самоосуществление психологов системы среднего образования, которое является одним из важнейших форм жизненного самоосуществления, и характеризуется высоким уровнем раскрытия личностного потенциала школьных психологов, развитием их способностей, востребованностью их профессиональной квалификации, широким использованием их профессионального опыта и т.д. Исследование факторов, профессионального самоосуществления специалистов, и в их числе – школьных психологов, и пособствование их профессиональному самоосуществлению можно рассматривать в качестве одной из важнейших проблем современной отечественной психологической науки.

Ключевые слова: самоосуществление, профессиональное самоосуществление, факторы профессионального самоосуществления, регрессионный анализ.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років спостерігається стійка тенденція зростання інтересу суспільства до проблеми особистості в аспекті її творчого, інноваційного і професійного потенціалу, тому увагу науковців і широкого загалу привертає особистісний розвиток професіонала, який залежить

від його професійного становлення і характеризується суб'єктною активністю та здатністю до свідомої саморегуляції, що, своєю чергою, визначає ступінь особистісного та професійного самоздійснення.

З великим науковим інтересом у лабораторії вікової психофізіології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України у 2016 році була розпочата науково-дослідна тема “Психофізіологічне забезпечення професійного самоздійснення фахівця в умовах соціально-економічних перетворень”. У ході теоретико-експериментального дослідження основних чинників, закономірностей, шляхів і умов професійного самоздійснення фахівців, ми досліджували ці показники і в психологів системи середньої освіти,

Вихідні передумови. Наразі в межах пострадянського простору бракує досліджень з проблеми самоздійснення особистості. Більше того, немає навіть чіткого визначення поняття самоздійснення. Водночас у роботах, які наближають нас до розуміння суті поняття самоздійснення, йдеться про те, що навіть сукупність таких понять, як самореалізація, самоактуалізація, самодетермінація, самовизначення, самоідентифікація та ін. не відображає сутності поняття самоздійснення. [5; 8] На сучасному етапі розвитку психологічної науки вчені трактують це поняття як процес і, водночас, як результат, на противагу уявленням про самоздійснення як підсумку життєвого шляху. Тобто, самоздійснення людини не переривається, оскільки життя людини є самоздійсненням кожної хвилини. [4; 7]

Професійне самоздійснення, на нашу думку, це одна із найважливіших форм життєвого самоздійснення, яка характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця в обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями. [6; 9] Визначення чинників та сприяння професійному самоздійсненню можна розглядати в якості однієї з найважливіших проблем сучасної психологічної науки. [1; 2]

У професійному самоздійсненні виділено дві загальні форми: зовнішньо-професійна (досягнення значущих здобутків у різних аспектах професійної діяльності) та внутрішньо-професійна (професійне самовдосконалення, спрямоване на підвищення професійної компетентності та розвиток професійно-важливих якостей). [9]

Мета статті. Аналіз результатів емпіричних досліджень психологічних чинників професійного самоздійснення практичних психологів системи середньої освіти.

Виклад методики й результатів дослідження. Нами було проведено експериментальне дослідження серед шкільних практичних психологів одного з районів м. Києва. До вибірки ввійшли 35 осіб, з них 32 — жінки, 3 — чоловіків. Вік практичних психологів — від 21 до 56 років, стаж роботи — від 1 до 26 років.

Психодіагностичний інструментарій був такий: опитувальник професійного самоздійснення, розроблений у лабораторії вікової психофізіології [6];

опитувальник для визначення етапів та чинників професійного становлення фахівців [5]; психодіагностичні методики – шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема; методика визначення мотивації професійної діяльності К. Заффір у модифікації А. Реана; самоактуалізаційний тест Е. Шострома – САТ та ще декілька психодіагностичних методик для визначення конфліктної компетентності практичних психологів. Результати досліджень, їхнє узагальнення й аналіз отриманих результатів представлені у попередніх статтях. [3]

Визначення чинників професійного самоздійснення шкільних психологів проводилось за допомогою лінійного регресійного аналізу (метод Stepwise).

Аналіз отриманих результатів показав, що і показники використаних методик, і показники опитувальника для визначення етапів та чинників професійного становлення фахівців виявилися досить інформативними стосовно впливу на професійне самоздійснення фахівців – психологів системи середньої освіти. Тому ми проаналізуємо регресійні моделі для кожного з трьох узагальнених показників Опитувальника професійного самоздійснення фахівців (загальний рівень професійного самоздійснення шкільних психологів; рівень внутрішньо-професійного самоздійснення; рівень зовнішньо-професійного самоздійснення), побудовані з використанням показників психодіагностичних методик, а також з використанням показників психодіагностичних методик й опитувальника.

У регресійній моделі предикації показників «загального рівня професійного самоздійснення» показниками психодіагностичних методик (Таблиця 1) ми бачимо, що найвищу значущу прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії ($R = 0,56$) та кількістю поясненої дисперсії ($R^2 = 0,31$) має показник рівня професійної самоефективності.

Таблиця 1

Регресійна модель предикації «загального рівня професійного самоздійснення» показниками психодіагностичних методик

Модель	R	R ²
1	0,56	0,31

Предиктори: 1) «рівень професійної самоефективності».

Примітки: показник № 1 отримано за шкалою самоефективності.

Отже, як бачимо, найвираженішою передумовою професійного самоздійснення психологів шкіл можна вважати високе значення для них здатності ефективно організувати та здійснювати свою діяльність. Що й підтвердилось у регресійній моделі предикації показників «загального рівня професійного самоздійснення» показниками психодіагностичних методик. По суті своїй будучи системою суб'єктивних уявлень особистості про власну здатність успішно діяти в певних ситуаціях, самоефективність має оцінний характер, регулює дії, що ведуть до досягнення певних цілей, у нашому випадку – професійних.

Розглянемо регресійну модель предикації показників «рівня внутрішньо-професійного самоздійснення» показниками психодіагностичних методик (Таблиця 2).

Регресійна модель предикації «рівня внутрішньо професійного самоздійснення» показниками психодіагностичних методик

Модель	R	R ²
1	0,37	0,14

Предиктори: 1) «рівень професійної самоефективності».

Примітки: показник № 1 отримано за шкалою самоефективності.

У другій моделі найвагомим чинником «рівня внутрішньо професійного самоздійснення» знову є показник «рівня професійної самоефективності» ($R = 0,37$; $R^2 = 0,14$), отриманий за шкалою самоефективності. Тобто, як і в першій моделі, шкільні психологи упевнені у власній здатності організувати та здійснити діяльність, необхідну для досягнення певної професійної мети.

Наступна модель – регресійна модель предикації показників «рівня зовнішньо професійного самоздійснення» показниками психодіагностичних методик (Таблиця 3).

Регресійна модель предикації «рівня зовнішньо професійного самоздійснення» показниками психодіагностичних методик

Модель	R	R ²
1	0,62	0,39
2	0,68	0,47

Предиктори: 1) «рівень професійної самоефективності»; 2) № 1 та шкала самоповаги САТ.

Примітки: показник № 1 отримано за шкалою самоефективності; № 2 – за Самоактуалізаційним тестом.

Як бачимо з таблиці, ця регресійна модель є дещо інформативнішою за попередні. У цій регресивній моделі предикації показників «рівня зовнішньо професійного самоздійснення» шкільних психологів показниками психодіагностичних методик найвагомим щодо «рівня зовнішньо професійного самоздійснення» є показник «рівня професійної самоефективності» ($R = 0,62$; $R^2 = 0,39$). Тобто, як і в попередніх моделях, досліджувані психологи упевнені стосовно своєї потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної професійної мети. Наступним (і останнім для цієї моделі) за значущістю йде показник шкали самоповаги за тестом САТ ($R = 0,68$; $R^2 = 0,47$). Шкала самоповаги діагностує здатність людини цінувати свої достоїнства, позитивні якості характеру, поважати себе за них.

Отже, рівень зовнішньо професійного самоздійснення шкільних психологів суттєво залежить від їхньої упевненості у власній потенційній здатності організувати і здійснити діяльність для досягнення конкретної професійної мети, а також від здатності ставитись до себе з повагою, цінувати й шанувати себе як особистість та як фахівця.

Розглянемо регресійні моделі предикації внутрішньопрофесійного самоздійснення шкільних психологів. У таблиці 4 представлено регресійну модель предикації потреби у професійному вдосконаленні.

Таблиця 4

Потреба у професійному вдосконаленні

Модель	R	R ²
1	0,42	0,17
2	0,53	0,28

Предиктори: 1) «ціннісні орієнтації»; 2) № 1 та «контактність».

Примітки: показники № 1 та № 2 отримані за Самоактуалізаційним тестом.

З таблиці видно, що в цій моделі найвищу прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії ($R = 0,42$) та кількістю поясненої дисперсії ($R^2 = 0,17$) має показник «ціннісні орієнтації». Цей показник демонструє, наскільки людина поділяє цінності, які притаманні особистості, що самоактуалізується. А отже, вдосконалюючи себе, шкільні психологи вдосконалюють і свою професійну діяльність.

Наступним значущим показником є «контактність» ($R = 0,53$; $R^2 = 0,28$). Контактність характеризує здатність будь-якої людини до швидкого встановлення глибоких, тісних й емоційно насичених контактів з іншими людьми. Коли йдеться про психологів, то контактність – необхідна професійна характеристика.

Отже, на потребу у професійному вдосконаленні психологів системи середньої освіти суттєво впливають такі показники, як ціннісні орієнтації, зумовлюючи розвиток цінностей, які властиві людям, що прагнуть до самоактуалізації, та контактність, яка є професійною характеристикою. Що більша контактність, то вища потреба у професійному вдосконаленні. І навпаки. Аналогічний механізм впливу ціннісних орієнтацій.

У таблиці 5 представлено регресійну модель предикації наявності проекту власного професійного розвитку.

Таблиця 5

Наявність проекту власного професійного розвитку

Модель	R	R ²
1	0,47	0,22

Предиктори: 1) «ціннісні орієнтації».

Примітки: показник № 1 отримано за Самоактуалізаційним тестом.

Ми бачимо, що в цій моделі єдиним показником, що має прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії ($R = 0,47$) та кількістю поясненої дисперсії ($R^2 = 0,22$) є показник «ціннісних орієнтацій». Це свідчить про зв'язок рівня внутрішньопрофесійного самоздійснення із тим, наскільки шкільні психологи поділяють цінності, які притаманні особистостям, що прагнуть до самоактуалізації. Тобто, ціннісні орієнтації психологів є вагомим чинником впливу на наявність у них проекту професійного розвитку: що більше психологи поділяють цінності, притаманні людям, які

самоактуалізуються, то глибшими є їхні знання, уміння, навички, що зумовлює створення проекту професійного розвитку.

Таблиця 6

Формування власного «життєво-професійного простору»

Модель	R	R ²
1	0,67	0,44
2	0,73	0,53

Предиктори: 1) «рівень професійної самоефективності»; 2) № 1 та «самоповага».

Примітки: показники № 1 отримано за шкалою самоефективності; № 2 - за Самоактуалізаційним тестом.

У регресійній моделі формування власного «життєво-професійного простору» найвищу прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії (R = 0,67) та кількістю поясненої дисперсії (R² = 0,44) має показник «рівень професійної самоефективності», що вказує на зв'язок внутрішньо-професійного самоздійснення із впевненістю щодо потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної професійної мети. Тобто, упевненість у своїх силах формує відповідний життєво-професійний простір.

Далі за значущістю йде показник «самоповага» (R = 0,73; R² = 0,53), що вказує на позитивний і суттєвий вплив цього показника на внутрішньо-професійне самоздійснення. Шкала самоповаги діагностує здатність людини цінувати свої достоїнства, позитивні якості характеру, поважати себе за них.

Отже, формування власного життєво-професійного простору шкільних психологів залежить від їхньої упевненості у власній потенційній здатності організувати і здійснити діяльність для досягнення конкретної професійної мети, а також від здатності ставитись до себе з повагою, цінувати й шанувати себе як особистість та як фахівця.

Перейдемо до розгляду регресійних моделей предикації складових зовнішньо-професійного самоздійснення шкільних психологів.

У таблиці 7 представлена регресійна модель предикації досягнення поставлених професійних цілей.

Таблиця 7

Досягнення поставлених професійних цілей

Модель	R	R ²
1	0,54	0,29
2	0,62	0,38
3	0,69	0,48
4	0,74	0,54

Предиктори: 1) «рівень професійної самоефективності»; 2) №1 та «орієнтація у часі»; 3) №1-2 та «самоприйняття»; 4) №1-3 та ЗПМ.

Примітки: показники № 1 отримано за шкалою самоефективності; №2 і №3 – за Самоактуалізаційним тестом; ЗПМ – за тестом «Мотивація професійної діяльності».

Як бачимо з таблиці, у моделі предикації досягнення поставлених професійних цілей найвищу прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії ($R = 0,54$) та кількістю поясненої дисперсії ($R^2 = 0,29$) має показник рівня професійної самоефективності, що вказує на зв'язок рівня зовнішньо-професійного самоздійснення із впевненістю щодо потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної професійної мети.

Наступним за значущістю є показник шкали орієнтації у часі ($R = 0,62$; $R^2 = 0,38$), що свідчить про зв'язок здатності психологів жити тут і тепер, повноцінно переживати поточні моменти життя (не застрягаючи в минулому, і не готуючись весь час до майбутнього) і відчувати нерозривність минулого, теперішнього і майбутнього (бачити своє життя цілісним) з досягненням поставлених професійних цілей.

Наступний значущий показник – «самоприйняття» ($R = 0,69$; $R^2 = 0,48$). Цей показник стосується самосприйняття і відображає ступінь прийняття психологами себе такими, якими вони є, незалежно від оцінки своїх достоїнств і недоліків (а іноді і наперекір їм).

Ще один вагомий чинник впливу – зовнішня позитивна мотивація (ЗПМ) ($R = 0,74$; $R^2 = 0,54$). Зовнішня позитивна мотивація пов'язана із потребою у досягненні соціального престижу і поваги з боку інших, прагненням до просування кар'єрними сходинками, гарним заробітком.

Отже, можна зробити висновок, що в межах зовнішньо-професійного самоздійснення на досягнення поставлених професійних цілей психологів системи середньої освіти впливають їхні уявлення про власну потенційну здатність організувати та здійснити власну діяльність, уміння жити «тут і тепер», відчуваючи нерозривний зв'язок і цілісність минулого, теперішнього і майбутнього, а також здатність приймати себе такими, якими вони є, незалежно від сторонньої оцінки, та зовнішня позитивна мотивація, що виражається у прагненні до кар'єрних звершень, досягнення соціального престижу, матеріальних здобутків тощо.

У таблиці 8 представлено регресійну модель предикації визнання досягнень фахівця професійним співтовариством.

Таблиця 8

Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством

Модель	R	R ²
1	0,37	0,13

Предиктори: 1) «рівень професійної самоефективності».

Примітки: показник № 1 отримано за шкалою самоефективності.

Ми бачимо, що в цій моделі найвищу прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії ($R = 0,37$) та кількістю поясненої дисперсії ($R^2 = 0,13$) має показник рівня професійної самоефективності ($R = 0,49$; $R^2 = 0,24$), що вказує на те, що для визнання досягнень шкільних психологів професійним співтова-

риством важлива їхня здатність ефективно організувати та здійснити свою професійну діяльність.

У таблиці 9 представлено регресійну модель предикації використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями.

Таблиця 9

Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями

Модель	R	R ²
1	0,56	0,31
2	0,64	0,41

Предиктори: 1) «рівень професійної самоефективності»; 2) № 1 та шкала уявлень про природу людини.

Примітки: показник № 1 отримано за шкалою самоефективності; №2 – за Самоактуалізаційним тестом.

Ми бачимо, що в цій моделі найвищу прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії ($R = 0,56$) та кількістю поясненої дисперсії ($R^2 = 0,31$) має показник рівня професійної самоефективності, що вказує на зв'язок рівня зовнішньо-професійного самоздійснення із впевненістю щодо потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної професійної мети.

Наступним за значущістю йде показник «уявлення про природу людини» ($R = 0,64$; $R^2 = 0,41$), який свідчить про схильність в цілому позитивно сприймати природу людини і не вважати дихотомії мужності/жіночості, раціональності/емоційності та ін. антагоністичними і нездоланими.

Отже, для ефективного використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями психологам шкіл треба мати впевненість щодо потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної професійної мети, а також бути схильними до позитивного сприйняття природи людини і не вважати дихотомії на кшталт мужності/жіночості, раціональності/емоційності та ін. антагоністичними і нездоланими.

У таблиці 10 представлено регресійну модель предикації розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії.

Таблиця 10

Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії

Модель	R	R ²
1	0,50	0,25

Предиктори: 1) шкала самоповаги за тестом САТ.

Примітки: показники № 1 отримано за Самоактуалізаційним тестом.

У регресійній моделі предикації розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії ($R = 0,50$) та кількістю поясненої дисперсії ($R^2 = 0,25$) має показник самоповаги. Самоповага – це здатність людини цінувати свої достоїнства,

позитивні якості характеру, поважати себе за них. Тобто, для розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії шкільним психологам необхідно цінувати себе, усвідомлювати свої достоїнства і позитивні риси характеру та поважати себе за них

У таблиці 11 представлено регресійну модель предикації вияву високого рівня творчості у професійній діяльності.

Таблиця 11

Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності

Модель	R	R ²
1	0,60	0,36
2	0,68	0,46

Предиктори: 1) «рівень професійної самоефективності»; 2) № 1 та шкала уявлень про природу людини.

Примітки: показник № 1 отримано за шкалою самоефективності; №2 – за Самоактуалізаційним тестом.

Ми бачимо, що в цій моделі найвищу прогностичну силу із коефіцієнтом множинної регресії ($R = 0,60$) та кількістю поясненої дисперсії ($R^2 = 0,36$) має показник «самоефективність», який вказує на зв'язок рівня зовнішньо-професійного самоздійснення із впевненістю щодо потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної професійної мети.

Наступний значущий показник – «уявлення про природу людини» ($R = 0,68$; $R^2 = 0,46$), який свідчить про схильність в цілому позитивно сприймати природу людини і не вважати дихотомії мужності/жіночості, раціональності/емоційності та ін. антагоністичними і нездоланими.

Тобто, можна говорити про те, що на ступінь вияву творчості у професійній діяльності практичних психологів системи середньої освіти впливає їхня впевненість щодо потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної професійної мети, а також позитивне сприйняття людської природи з властивою їй різноманітністю.

Висновки. Результати дослідження вказують на те, що найвагомим чинником професійного самоздійснення шкільних психологів є їхній рівень професійної самоефективності (здатність ефективно організувати та здійснити професійну діяльність).

Цей чинник виявився провідним для всіх узагальнених показників професійного самоздійснення (загальний рівень, внутрішньо-професійний і зовнішньо-професійний рівні), а також для п'яти з семи ознак, які складають зазначені рівні (формування власного «життєво-професійного простору», досягнення поставлених професійних цілей, визнання досягнень фахівця професійним співтовариством, використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями, вияв високого рівня творчості у професійній діяльності).

Наступним вагомим чинником, що впливає на показники професійного самоздійснення шкільних психологів, є показник шкали «самоповага» (за Са-

моактуалізаційним тестом), який передбачає здатність людини цінувати свої достоїнства, позитивні якості характеру та поважати себе за них. Показник самоповаги увійшов до регресійних моделей, які були побудовані для трьох показників самоздійснення.

Важливими чинниками професійного самоздійснення шкільних психологів є також показники шкали «ціннісні орієнтації» та шкали «погляди на природу людини» (за САТ), що характеризують зв'язок рівня професійного самоздійснення із тим, наскільки шкільні психологи поділяють цінності, які притаманні особистостям, що прагнуть до самоактуалізації, а також схильність в цілому позитивно сприймати природу людини і не вважати дихотомії мужності/жіночості, раціональності/емоційності та ін. антагоністичними і нездоланими. Кожен з цих чинників увійшов до регресійних моделей, які були побудовані для двох показників самоздійснення.

Всі вищезазначені чинники впливають на професійне самоздійснення психологів системи середньої освіти, яке є одним із найважливіших форм їхнього життєвого самоздійснення, і характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу, розвитком їхніх здібностей, затребуваністю їхньої професійної кваліфікації, широким використанням їхнього професійного досвіду тощо. Дослідження чинників професійного самоздійснення фахівців, і в їхньому числі – шкільних психологів, та сприяння професійному самоздійсненню фахівців можна розглядати як одну з найважливіших проблем сучасної вітчизняної психологічної науки.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці практичних підходів для сприяння професійному самоздійсненню практичних психологів галузі середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Алонцева А.И. Самоосуществление личности в юношеском возрасте / А.И. Алонцева // Вектор науки ТГУ. – 2011. – № 3(6). – С. 23 – 25.
2. Большакова А.М. Особистісна реалізованість людини в онтогенезі: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / А. М. Большакова; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
3. Войтович М.В. Теоретичні підходи до проблеми професійного самоздійснення практичних психологів у галузі освіти // Актуальні проблеми психології. Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Випуск 13. / За ред. академіка Максименка С.Д. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2013 – С. 48 - 53.
4. Ключко В.Е. Самоорганизация в психологических системах: проблемы становления ментального пространства личности (Введение в анализ) / В.Е.Ключко. – Томск: Томский государственный университет, 2005. – 174 с.
5. Коқун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології / О.М. Коқун // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 9. – С. 1-5.

6. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О.М. Кокун. — К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. — 200 с.
7. Логинова І.О. Психологія життєвого самоосуществлення / Ирина Олеговна Логинова. — М.: Изд-во СГУ, 2009. — 279 с.
8. Максименко С.Д. Теоретичні проблеми самоздійснення особистості / С. Д. Максименко // Педагогіка і психологія: Вісник Академії пед. наук України . — 01/2008 . — N1 . — С.47-56.
9. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості: монографія [Електронний ресурс] / О.М. Кокун, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, О.Р. Малхазов [та ін.] ; за ред. О.М. Кокун. — К.: Педагогічна думка, 2015. — 297 с. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Alonceva A.I. Samoosushhestvlenie lichnosti v junosheskom vozraste / A.I. Alonceva // Vektor nauki TGU. — 2011. — № 3(6). — S. 23 – 25.
2. Bol'shakova A.M. Osobystisna realizovanist' ljudyny v ontogenezi: avtoref. dys. ... d-ra psihol. nauk : 19.00.07 / A.M. Bol'shakova; Klasych. pryvat. un-t. — Zaporizhzhja, 2011. — 36 s.
3. Vojtovich M.V. Teoretichni pidhodi do problemi profesijnogo samozdijsnennja praktichnih psihologiv u galuzi osviti // Aktual'ni problemi psihologii. Tom V: Psihofiziologija. Psihologija praci. Eksperimental'na psihologija. Vipusk 13. / Za red. akademika Maksimenka S.D. — K.: DP «Inform.- analit. Agenstvo», 2013 — S. 48 - 53.
4. Klochko V.E. Samoorganizacija v psihologicheskix sistemah: problemy stanovlenija mental'nogo prostranstva lichnosti (Vvedenie v transspektivnyj analiz) / V.E.Klochko. — Tomsk: Tomskij gosudarstvennyj universitet, 2005. — 174 s.
5. Kokun O.M. Zhyttjeve ta profesijne samozdijsnennja jak predmet doslidzhen-nja suchasnoi' psihologii' / O.M. Kokun // Praktychna psihologija ta social'na robo-ta. — 2013. — № 9. — S. 1 – 5.
6. Kokun O.M. Psihologija profesijnogo stanovlennja suchasnogo fahivcja: Monografija / O.M. Kokun. — K.: DP "Inform.-analit. agenstvo", 2012. — 200 s.
7. Loginova I.O. Psihologija zhiznennogo samoosushhestvlenija / Irina Olegovna Loginova. — M.: Izd-vo SGU, 2009. — 279 s.
8. Maksimenko S.D. Teoretichni problemi samozdijsnennja osobistosti / S. D. Maksimenko // Pedagogika i psihologija: Visnik Akademii ped. nauk Ukraini . — 01/2008 . — N1 . — S.47-56.
9. Psixofiziologichni zakonomirnosti profesijnogo samozdijsnennya osobistosti : monografiya [elektronnij resurs] / O.M. Kokun, V.V. Klimenko, O.M. Korniyaka, O.R. Malxazov [ta in.] ; za red. O.M. Kokuna. — K.: Pedagogichna dumka, 2015. — 297 s. — rezhim dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>.

Voytovich M.V. The psychological factors of professional self-fulfillment of school psychologists. The article presents the results obtained from the empirical research aimed at identifying of the psychological factors of professional self-fulfillment of school psychologists.

It is established that the most important factor of professional self-fulfillment of school psychologists among used psychodiagnostic indicators, is the level of professional self-efficacy. This factor was prominent as for all three generalized indicators of professional self-realization (general level, levels of internal and external professional self-fulfillment) and for seven out of ten signs that these levels make.

Another important factor influencing the indicators of professional self-realization of school psychologists is the indicator of self-esteem scale (according to SAT), which implies the ability of a person to appreciate their dignity, positive qualities of character and respect for them.

Important factors in the professional self-realization of school psychologists are also indicators of the scale of "value orientations" and the scale "views on the nature of man" (for SAT), which characterize the connection between the level of professional self-realization and the extent to which school psychologists share the values inherent in aspiring individuals to self-actualization, as well as the tendency to generally perceive human nature in a positive way.

Investigating the factors of professional self-realization of specialists, and among them - school psychologists, and promotion of professional self-realization of specialists can be considered as one of the most important problems of modern domestic psychological science.

Prospects for further research are to develop, based on the results obtained, practical technological approaches aimed at promoting of self-fulfillment of school psychologists.

Key words: self-fulfillment, professional self-fulfillment, factors of self-fulfillment, regression analysis.

УДК 159.938

Гуменюк Г.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ САМОЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТА ПРАЦІ

Гуменюк Г.В. Теоретико-методологічні підходи до вивчення самоздійснення суб'єкту праці. Стаття присвячена розгляду актуальної проблеми самоздійснення в професійній діяльності, яка пов'язана з ресурсною здатністю людини до постійного професійного розвитку, самовдосконалення та самодетермінації з метою досягнення вершин професіоналізму. Здійснено аналіз концептуальних підходів до вивчення феномену професійного самоздійснення з позицій: системного, системно-генетичного (професіогенетичного), діяльнісного, суб'єктного, системного особистісно-розвивального, синергетичного, акмеологічного, ресурсового, аксіологічного, психосоціального підходів. Виявлено фрагментарність і варіативність у поглядах на сутність і місце самоздійснення у професійному становленні; сформульовано позиції, які є об'єднуючими для розглянутих підходів.

Ключові слова: суб'єкт праці, професійна діяльність, професійне самоздійснення, професіоналізм, акме.

Гуменюк Г.В. Теоретико-методологические подходы к изучению самоосуществления субъекта труда. Статья посвящена рассмотрению актуальной проблемы самоосуществления в профессиональной деятельности, которая связанная с ресурсной способностью человека к постоянному профессионально му развитию, самосовершенствованию и самодетерминации для достижения вершин профессионализма. Осуществлен анализ концептуальных подходов к изучению феномена профессионального самоосуществления с позиций: системного, системно-генетического (профессиогенетического), деятельностного, субъектного, системного личностно-развивающего, синергетического, акмеологического, ресурсного, аксио-

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2017. – Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 17. – 179 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор
С.Д. Максименко

Заступник головного редактора: дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **Н.В. Чепелева**.

Відповідальні секретарі: канд. психол. наук, ст.н.с. **Н.В. Слободяник** (друкована версія), канд. психол. наук, ст.н.с. **О.Л. Вернік** (електронна версія).

Редакційна колегія:

Моляко В.О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Карамушка Л.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Смульсон М.Л.**, дійсний НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Кокун О.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Максимова Н.Ю.**, доктор психол. наук, професор; **Москаленко В.В.**, доктор філос. наук, професор; **Піроженко Т.О.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю.М.**, доктор психол. наук, професор; **Музика О.Л.**, канд. психол. наук, професор; **Кісарчук З.Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.; **Терещук А.Д.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Члени міжнародної редакційної колегії:

Антон Фабіан, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Євген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрія).

Редакційна рада тому: **Кружева Т.В.** (відповідальний редактор тому), канд. психол. наук, доцент; **Клименко В.В.** доктор психол. наук, професор; **Корніяка О.М.** доктор психол. наук, ст.н.с.; **Завадська Т.В.** канд. біол. наук, ст.н.с.; **Савченко Т.Л.** мол.н.с (відповідальний секретар тому).

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
(протокол № 11 від 26.10.2017 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011*

*Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук
(Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2016 р.)*

З М І С Т

<i>Албул В.Г.</i> Засоби розвитку словника у дошкільників.....	3
<i>Болотнікова І.В.</i> Визначення загальних чинників професійного самоздійснення працівників профспілок.....	12
<i>Войтович М.В.</i> Дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення шкільних психологів.....	19
<i>Гуменюк Г.В.</i> Теоретико-методологічні підходи до вивчення самоздійснення суб'єкту праці.....	30
<i>Дзвоник Г.П.</i> Визначення загальних чинників психофізіологічного забезпечення професійного самоздійснення менеджерів.....	44
<i>Завадська Т.В.</i> Визначення загальних чинників професійного самоздійснення вихователів дитячих дошкільних закладів.....	57
<i>Кокун О.М. Серьогін Ю.В.</i> Дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл.....	69
<i>Корніяка О.М.</i> Визначальні чинники професійного самоздійснення викладача вищої школи.....	76
<i>Панасенко Н.М.</i> Дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення лікарів.....	90
<i>Підлісна С.В.</i> Інтерактивне навчання як чинник розвитку особистості.....	101
<i>Сабліна Н. В.</i> Значення дослідження темпераменту студентів для оптимізації процесу адаптації.....	110
<i>Савченко Т.Л.</i> Визначення основних психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів.....	118
<i>Сердюк Л.З.</i> Структура та функція психологічного благополуччя особистості.....	124
<i>Чайка Г.В.</i> Методологія дослідження особистісної автономії як ключової ознаки самодетермінації особистості.....	133
<i>Чиханцова О.А.</i> Модель життєстійкості особистості.....	142
<i>Шамич О.М.</i> Психологічні особливості самоорганізації особистості в параолімпійському спорті.....	150
<i>Шульга В.В.</i> Гедоністичні переваги сучасної молоді.....	159
<i>Ятчук М.С.</i> Психологічна робота з працівниками Державної кримінально-виконавчої служби України: сучасний стан, проблеми та перспективи	165
Відомості про авторів.....	174